

LITERATUUR EN KUNST

Eind goed, al goed?

A. van Hoogstraten—Schoch: De vrouw met het een talent. — H. A. van Bottenburg N.V., Amsterdam.

De boeken van Mevr. Van Hoogstraten—Schoch leiden de lezers binnen in een kring, waarvan de meesten slechts van hooren zeggen iets weten. Bij voorkeur beschrijft zij gezinnen, waar geldelijke zorgen niet veel voorkomen, waar integendeel een zekere luxe heerscht, terwijl groote beschaving en intellectuele ontwikkeling een sfeer van voorname deftigheid daaraan verleen.

Heel begrijpelijk is haar afkeer van alledaagsche, om niet te zeggen platte taal. Haar eigen woordenkeus is enigszins deftig, waardoor zij zich laat verleiden slagersjongens tot knapen te promoveren, ja zelfs, door het vervangen van den goeden Nederlandschen vorm „placht” door „pleegde”, onze taal geweld aan te doen. Ook overdrijving naar dezen kant doet schade, omdat ze aan den werkelijkheidszin soms afbreuk doet. Anderszins doet het echter weldadig aan, tusschen de boeken der kleine luiden in, een boek te lezen dat door milieu en schrijfsprank daarboven uitkomt.

In zekeren zin kan men het nieuwste werk van deze schrijfster een crisisroman noemen. Wel wordt den lezer, ik zou haast zeggen, natuurlijk niet, de ellende getoond, door de tijdsomstandigheden bij de lagere volksklassen teweeggebracht, maar hij komt er toch mee in aanraking. Want de rijken worden er actief in betrokken, door het verlies van hun geld, en passief, doordat van hen veel steun verwacht wordt om den nood van anderen, maatschappelijk minder bedeelden, te lenigen. Deze beide zijden van het probleem der rijken worden uitvoerig beschreven.

In 't eerste deel wordt voornamelijk behandeld, hoe het geluk van het prettige gezin van den rijken bankier Van Bijgaart plotseling verstoord wordt door het onverwachte sterven van den in alle opzichten voortreffelijke vader. Het blijkt dan weldra dat het gezin vrijwel onverzorgd achter blijft. Gelukkig is de eene dochter reeds afgestudeerd en bijna verloofd, de tweede heeft een studie-verzekering en kan dus doorgaan. De derde evenwel, de hoofdpersoon van het boek, Magriete, heeft wel een goede opvoeding genoten op kostscholen in Engeland en Zwitserland, maar voor het praktische leven, waarvoor ze nu komt te staan, is ze onvoorbereid. Op haar drukt derhalve de moeilijkheid van het nieuwe leven het zwaarst. Zij die zoo opgewekt en onschuldig tegenover het groote leven stond, weet er zich echter moedig door te slaan. Haar een talent, het vermogen de zonnigheid van haar eigen karakter mee te kunnen deelen aan anderen, helpt haar er door. Niet te ontkennen echter is de groote hulp die ze ondervindt, door de sympathie van de schrijfster. Deze bewaart haar voor ruwe aanraking met de werkelijkheid. Ze vindt reeds spoedig een betrekking als particulier secretaresse bij een beroemd schrijver. Haar „dienstbaarheid” is

van de aangenaamste soort, daar ze als dochter des huizes wordt behandeld.

Met groote liefde is beschreven de verrijnde omgeving waarin Magriete komt, doch tevens de geestelijke armoede die er heerscht. Het hoogtepunt wordt bereikt bij de beschrijving van het ziekbed van den schrijver. Wanneer de overgegeven liefde van de vrouw, haar man in de schijnbaar laatste uren niets anders weet mee te geven dan een voorgewende opgewektheid over zijn toestand, kan de spontane Magriete niet anders doen dan voor hem te bidden en met hem te spreken over het heil in Christus. Daarom is het jammer dat dit verhaal zoo plotseling afloopt. De schrijver herstelt en moet rust nemen. Haar taak is afgelopen. Niet dat hier een bekeering had moeten worden geforceerd, maar dit afbreken van dieper zielecontact, dat veel meer beteekent dan de fraaie uiterlijkheden, geeft een gevoel van onbevredigdheid.

Sterker is dit nog in het tweede deel, waarin het passieve aandeel in den nood van anderen wordt beschreven.

Magriete komt nu als secretaresse bij een rijke dame, die de weldadigheid uit plicht, maar zonder liefde beoefent. Het geven brengt haar zelf geen vreugde. Dank zij het prettig karakter van de nieuwe secretaresse, die ook hier spoedig kind in huis wordt, heeft er een groote verandering bij haar plaats gevonden. Door zelf zich te gaan overtuigen van den nood die gelenigd wil worden, gaat de dame liefde gevoelen voor haar gesteunden.

De psychologische beschouwing van de bijfiguren in dit tweede deel is aanmerkelijk zwakker dan in het eerste. Vooral een der voornaamsten is zwak geteekend, namelijk de jonge candidaat. Deze doctor in de theologie, eerst als fijngevoelig man beschreven, blijkt achteraf een tamelijk zakelijk idealist te zijn. Dat hij later blijkt nog colleges te volgen en geprobeerd heeft als kellner werk te vinden, is meer het werk van de schrijfster, dan van hemzelf vermoedelijk.

Wanneer hij verliefd op Magriete gaat worden, blijkt hij spoedig een domme egoïst te zijn. De schrijfster wil hem toch voor de familie behouden en laat hem trouwen met de zakelijke studente in de medicijnen, Sacha, een zuster van Magriete. De schrijfster heeft een vriendelijke kijk op de wereld. De meeste noodgevallen blijken met geld spoedig te kunnen worden geholpen. Onsympathiek lijkende figuren worden door Magriete's vriendelijkheid ten slotte allemaal gewonnen. De meeste moeite veroorzaakt nog een ex-directrice, maar een kort ziekbed is voldoende om haar tot een groot offer te bewegen. Dit alles is werkelijk heel zwak.

Maar geheel en al herstelt de schrijfster zich, wanneer ze beschrijft de langzaam zich ontluikende liefde van Magriete voor den bijna blinden Schelto. Het karakter van dezen persoon wordt buitengewoon scherp geteekend. Zijn moeilijk leven is fijn gevoeld. Met echte, zuiver vrouwelijke intuïtie is het gedachtenleven van dezen jongen man, die de buitenwereld alleen kan zien door de oogen van anderen, begrepen en beschreven. De waarde van een doorleefd geloof bij hem en Magriete wordt hier getoond, zonder eenige aandikking. Daardoor is het volkomen aanvaardbaar, dat zoowel zij als hij een huwelijk aandurven, dat

lijken opbloei zal kunnen komen. — Ik zeg: ondanks al deze neven-factoren hebben velen besloten, hun opgepot geld nu toch weer in het economisch leven zijn rol te laten vervullen. Men hoort daarbij, dat, nu de slagboom is weggenomen die velen, terecht of ten onrechte, dan toch zagen als de verandering van den terugkeer tot normale en ook gezonde verhoudingen, weer meer dan voorheen vertrouwd mag worden dat onze Nederlandsche volkshuishouding het toch nog zal kunnen uithouden en niet in elkaar zal kraken, zooals door velen tot voor kort werd gevreesd.

Deze geldruimte heeft allereerst mogelijk gemaakt, dat de overheid (de staat, provincien en gemeenten) is gekomen met nieuwe leeningen. Veelal gingen die samen met aflossing van andere, hooger rente dragende leeningen; maar toch niet altijd was dat het geval; er is ook weer „nieuw” geleend voor loopende kasbehoeften.

In de allerlaatste weken neemt men waar, dat die geldruimte ook haar invloed laat gelden in het bedrijfsleven, alsook op het terrein van het kerkelijke- en schoolleven. Over deze beide laatste willen wij thans hier een enkel woord zeggen.

Voor zoover door mij waargenomen, zijn de leeningen, den laatste tijd door kerken en scholen aangekondigd, in verband gesteld met aflossing van andere leeningen. Men noemt dit dan conversie. Ik denk niet, dat iemand er een bezwaar tegen zal maken, dat onze kerken en schoolbesturen trachten te profiteeren van de mogelijkheid, welke thans zich voordoet, om tegen lagere rentevoet hun schuldenpositie te regelen. Door de nu bestaande gelegenheid waar te nemen, kunnen onze kerken en scholen gedurende al de jaren, waarin die leeningen nog zullen moeten loopen, zich een beduidend voordeel bezorgen in

niet rust op een romantische offergezindheid, maar op wederzijdsche natuurlijke liefde.

De bouw van het boek is niet sterk. Het bestaat uit twee deelen die zeer los aan elkaar zitten. Het huwelijksfeest vereenigt alle personen uit het werk nog eens, om den lof te bezingen van de vrouw met het eene, prachtige talent, maar de constructie van het boek wordt er niet door versterkt. Het gelukkige eind maakt niet alles goed.

En toch toont Mevr. Van Hoogstraten—Schoch zich in dit boek een schrijfster die talent bezit. De karakterteekening van de hoofdpersoon is heel goed. Zij blijft de centrale figuur. De beschrijving van haar lichten gang door het leven, geluk verspreidend rondom zich, bekreund door een liefde voor een geestverwanten man, wiens uiterlijk donker bestaan ze voortaan mag verlichten, maakt dit boek tot een prettig te lezen roman. Een echt christelijk verhaal, waarin de schrijfster zich dikwijls op haar best toont.

Gr.

H. S.

VAKWETENSCHAP EN PRAKTIJK

Het sterilisatie-vraagstuk.

VII.

In het vorig artikel hebben wij uiteengezet de reden waarom men in de toekomst niet alleen een quantitative, maar ook een kwalitatieve degeneratie van de volkgemeenschap vreest. Om deze catastrofe te voorkomen is er maar één afdoend middel, n.l. de voortplanting van al die minderwaardigen te verhinderen. Langs verschillende wegen echter kan men dit doel, frustratie geheeten, bereiken.

1o. Vooreerst zou men kunnen uitvaardigen een huwelijksverbod voor de minderwaardigen. Veel effect zal deze maatregel niet sorteerden, daar hiermede buitenechtelijke geboorten vanzelf niet voorkomen worden. Behalve dit praktische bezwaar zijn er aan dit middel 2 groote morele bezwaren verbonden, n.l. het gevaar van toeneming van het leven in concubinaat en het niet minder groote gevaar van een toename der prostitutie. Een geheel verbod van huwelijken van minderwaardigen is derhalve te verwerpen.

2o. In de tweede plaats zou men de progenituur kunnen verhinderen door middelen, die de zwangerschap voorkomen. De anti-conceptionele middelen echter bieden nooit voor honderd procent zekerheid. Bovendien zijn ze niet geheel onschadelijk en uit moreel oogpunt te verwerpen.

3o. In de derde plaats kan men nog een stap verder gaan en de nakomelingschap tegengaan door middelen, die de zwangerschap verstoren. Het spreekt vanzelf, dat deze middelen ten eenenmale onbruikbaar zijn. Niet alleen dat het opwekken van abortus, het doden van het ongeboren individu, een rechtstreeksche zonde is tegen het zesde gebod en ons in aanraking zal brengen met den strafrechter, maar ook is een dergelijke ingreep

den vorm van een vermindering van den rentelast. Ik zeg: niemand zal daar bezwaar tegen hebben, mits... Er schijnt hier de noodzaak op te komen van een zeer nadrukkelijk MITS. Met den meesten ernst moet er tegen gewaarschuwd worden, dat onze kerken en scholen dat voordeel zouden trachten te bereiken in strijd met eenige voorwaarde door haar in het verleden, toen zij haar tegenwoordige schulden aangingen, aanvaard. Elke daad, welke ook maar in het geringst zou beteekenen strijd tegen de bestaande overeenkomst met de tegenwoordige geldschieters, moet uitgesloten blijven, ook al zou dat met zich brengen, dat men het rente-voordeel, hetwelk vandaag bereikt kan worden, moet prijs geven.

Ik acht het alleszins waarschijnlijk, dat vele lezers hier zullen interrumpeeren, dat het toch geheel en al overbodig is een dergelijke waarschuwing te doen uitgaan. Met hen wenschte ik, dat dit zoo was, doch ik ben er niet van overtuigd. Sterker nog, ik heb de wetenschap, dat hier en daar plannen zijn overwogen, die niets anders beteekenen dan misbruik maken van een machtspositie en schending van het recht. Grif neem ik aan, dat dit karakter der voorgenomen handeling niet duidelijk voor oogen heeft gestaan.

Ik zou in de vragen, die mij den laatste tijd gesteld zijn met verzoek om advies, geen aanleiding zien in het publiek over dit onderwerp te schrijven, ware het niet, dat ik nu onlangs een aankondiging zag welke gereede aanleiding mag geven tot een even publieke bespreking als die aankondiging publiek was.

Het is niet noodig hierbij eenigen naam te noemen; het heeft niet den minsten zin den indruk te vestigen alsof het nu zou gaan tegen een of andere bepaalde kerk, of school of welken kring ook. Met weglating dus van naam en zakelijke gegevens citeer ik het volgende bericht uit het „Amsterdamsch Effectenblad” van 22 Dec. 1936:

POPULAIR-WETEN-SCHAPPELIJKE SCHEISEN

Obligatie-leeningen. I)

I.

Tot de verschijnselen van den nieuwen tijd, zooals die op 28 Sept. j.l. door het besluit der Regering om den gouden standaard los te laten, is ingeluid, behoort ook dat van de groote geldruimte. Velen schijnen uit overweging, dat, nu de slag eenmaal gevallen is, er geen reden meer bestaat voor de terughouding die jarenlang is betracht, hun gelden weer in beweging te hebben gezet. Reeds het feit alleen van het goud-embargo en de wetenschap, krachtens Regeeringsverklaring, dat dit ook wel zal moeten leiden tot devaluatie, is voor velen reden genoeg om nu maar niet langer te wachten. Al moge de toestand dan nog volstrekt onzeker zijn, en al staat nog lang niet vast op welk peil de gulden zal worden gestabiliseerd en al moge, naar velen beweren, met vrij groote waarschijnlijkheid worden aangenomen, dat, wil de voorgenomen devaluatie eenig effect sorteerden, de aanpassing aan de groote buitenlandse valuta's noodzakelijk zal zijn, waaruit zal tevens voortvloeit dat een gulden met slechts 20 pct. devaluatie naast pond sterling en dollar met circa 40 pct. (misschien nog meer) devaluatie een dispariteit vormt, waardoor Nederlands economisch leven toch niet tot een behoort-

1) Dit artikel zou beter in de rubriek: „Vakwetenschap en Praktijk” of: „Uit het Politieke en Sociale Leven” passen. Waar evenwel beide rubrieken door vervolgartikelen bezet zijn en dit artikel van actueel belang is, geef ik het een plaats in deze rubriek. — K. S.

gevaarlijk op wie h

Alhoev behooren ze te bel

40. In van de segregati regel ko isolatie v men voc regel nee individu.

niet eenz deze rich lijk gesle den in een tch leven de bestaan bouwwee mogelij

zoek, ter lijke fam breekt. E nen best dat men is de ene medebre dergelijke zou di, mogelij

50. In ga en wijderen heffen. I pende ve gepaard, bruikbaa

60. Ter ljdelen d standers uitnemen boven al delen de

a) Allen zekerheid reiken, e eischt me

b) Ver den ingre pij terug, dit een e

c) De makkelij verwaarl dagen n iets later mortalite laag gese

d) In e physisch operatie verander komen te

e) In d dividueel gering vo isolatie-i

„Per „obliga „f... „toeges „baar

Wat zijn de v niet h laging werpen j Hier rak Daarover

Zooals ook onze gestreefd algemeen die in de Zulk eer wanneer schuldeis het, wan en schul wijs het daar dan hankinst is de beke dat zijn galies, w Toch

2) In en ondervangi ling te ver merk ik o obligatieho nemen dan nieuwe tot de moeilij melijk zal loot. Overj gezegd mo laat; ik las

zindheid, maar

rk. Het bestaat
aar zitten. Het
en uit het werk
van de vrouw
maar de con-
niet door ver-
niet alles goed.
traten—Schoch
alent bezit. De
ersoon is heel
De beschrijving
ven, geluk ver-
door een liefde
s uiterlijk don-
lichten, maakt
man. Een echt
ijfster zich dik-

H. S.

CHAP
JK

ik.

uiteengezet de
niet alleen een
tieve degenera-
Om deze cata-
n afdoend mid-
de minderwaar-
hillende wegen
e geheeten, be-

itvaardigen een
waardigen. Veel
ren, daar hier-
zelf niet voor-
tische bezwaren
reële bezwaren
eming van het
nder groote ge-
utie. Een alge-
inderwaardigen

de progenituur
die de zwan-
optioneële mid-
onderd procent
geheel onschar-
werpen.

n nog een stap
chap tegengaan
o verstoren. Het
ten eenenmale
het opwekken
ongeboren indi-
tegen het zesde
engen met den
gelijke ingreep

van den rente-
bezwaar tegen
de noodzaak
ukkelijk MITS.
tegen gewaar-
en scholen dat
en in strijd met
het verleden.
den aangingen,
naar in het ge-
de bestaande
gelschietters,
ou dat met zich
el, hetwelk van
js geven.

nljijk, dat vele
t, dat het toch
ergelijke waar-
n wenschte ik,
niet van over-
etenschap, dat
ogen, die niets
maken van een
het recht. Grif
voorgenomen
n heeft gestaan.
en laatste tijd
es, geen aanlei-
t onderwerp te
nu onlangs een
aanleiding mag
preking als die

n naam te noe-
zin den indruk
n tegen een of
of welken kring
en zakelijke
bericht uit het
22 Dec. 1936:

gevaarlijk, zelfs levensgevaarlijk, voor de vrouw,
op wie hij wordt toegepast.

Alhoewel de volgende middelen in strikten zin
behooren tot de sub 20. genoemde middelen, zijn
ze te belangrijk om niet apart genoemd te worden.

40. In de vierde plaats zou men de voortplanting
van de minderwaardigen kunnen beperken door
segregatie of scheiding der geslachten. Deze maat-
regel komt praktisch neer op een voortdurende
isolatie van man en vrouw. Tegen dit middel voert
men vooreerst aan het bezwaar, dat deze maat-
regel neerkomt op een vrijheidsberoving van het
individu. Toch beteekent afzondering hier volstrekt
niet eenzaamheid. In Denemarken heeft men in
deze richting een proef genomen, welke voortref-
felijk geslaagd kan heeten. Op één der kleine eilan-
den in de Groote Belt, Sprogø geheeten, heeft men
een tehuis voor zwakzinnige meisjes gesticht. Hier
leven deze meisjes een vroolijk en onbekommerd
bestaan en verlichten er allerlei land- en tuin-
bouwwerk. Volkomen omringd door de zee is het
mogelijk te waken voor eventueel mannelijk be-
zoek, terwijl anderzijds het bezoek van vrouwe-
lijke familieleden de eentonigheid van het bestaan
breekt. Een dergelijke isolatie-inrichting voor man-
nen bestaat op het eiland Lisø. Een ander bezwaar,
dat men tegen de segregatie-maatregel aanvoert,
is de enorme financiële kosten, die dit met zich
medebrengt, indien men alle minderwaardigen op
dergelijke wijze zou willen isoleren. Inderdaad
zou dit, althans in onzen tijd, financieel niet wel
mogelijk zijn.

50. In de vijfde plaats kan men radicaal te werk
gaan en door middel van castratie, het geheel ver-
wijderen der geslachtsklieren, de procreatie op-
heffen. De castratie gaat echter met zulke ingrij-
pende veranderingen in het lichaam en in den geest
gepaard, dat ook deze maatregel als absoluut on-
bruikbaar gequalificeerd moet worden.

60. Ten slotte kan men de nakomelingschap ver-
rijden door sterilisatie, volgens de meeste voor-
standers der moderne eugenetica het middel bij
uitemenselijkheid. Volgens hen heeft de sterilisatie
boven al de genoemde andere maatregelen en mid-
delen de volgende voordeelen:

a) Allereerst biedt deze ingreep honderd procent
zekerheid, hetgeen, wil men althans het doel be-
reiken, dat men voor oogen heeft, absoluut ge-
eischt moet worden.

b) Vervolgens is het middel goedkoop, want na
den ingreep keeren de patiënten in de maatschap-
pij terug. Tegenover de segregatie of afzondering is
dit een enorm financieel voordeel.

c) De ingreep is in de derde plaats technisch ge-
makkelijk uitvoerbaar en heeft een praktisch te
verwaarloozen mortaliteit. De man is reeds 5 à 6
dagen na de operatie arbeidsgeschikt, de vrouw
iets later, n.l. 2 à 3 weken. Hoewel nog geen juiste
mortaliteitscijfers bekend zijn, worden deze zeer
laag geschat.

d) In de vierde plaats geeft de sterilisatie geen
fysische of psychische veranderingen. Na de
operatie zijn de patiënten in geen enkel opzicht
veranderd; de meeste patiënten zijn dan ook vol-
komen tevreden.

e) In de vijfde plaats blijft bij sterilisatie de in-
dividuele vrijheid gehandhaafd. Ook dit is een niet
gering voordeel, want hoe aangenaam de genoemde
isolatie-inrichtingen ook zijn ingericht, een ver-

„Per ... Dec. 1936 zijn alle nog uitstaande
„obligaties der 5½ % leening 19... oorspr. gr.
„f....., voorzover de houders niet hebben
„toegestemd in renteverlaging op 4½ %, aflos-
„baar gesteld....”

Wat hierin nu bijzonder de aandacht trekt, dat
zijn de woorden: „voorzover de houders
niet hebben toegestemd in rentever-
laging”. Deze factor was ook een der onder-
werpen in de met mij gevoerde correspondentie.
Hier raken we aan het bovengenoemde „mits”.
Daarover willen we thans nader spreken.

Zoals reeds gezegd, is het vanzelfsprekend, dat
ook onze kerkeraden en schoolbesturen er naar
gestreefd hebben, om profijt te trekken van de
algemeene daling van den rente-standaard, zooals
die in de laatste jaren en maanden is ingetreden.
Zulk een poging is gemakkelijk te ondernemen,
wanneer men met slechts enkele individueele
schuldeisers heeft te doen. Moeilijker echter is
het, wanneer het verband tusschen schuldenaar
en schuldeisers losser geworden is, zooals dik-
wijls het geval is bij obligatieleeningen. Wanneer
daar dan nog bijkomt de tusschenkomst van een
bankinstelling, die zich met de emissie belast, dan
is de bekendheid met de werkelijke schuldeisers,
dat zijn dus de houders van de uitgegeven obli-
gaties, wel heel gering.²⁾

Toch is de rechtspositie niet anders dan in

2) In enkele gevallen heeft men dit bezwaar trachten te
ondervangen door aan een obligatieleening een trustee-rege-
ling te verbinden. Ik ga hierop thans niet verder in; slechts
merk ik op, dat in zoo'n geval het nemen van een alle
obligatiehouders bindend besluit wel gemakkelijker is te
nemen dan zonder trustee-verband, maar al moge dan de
nieuwe toestand door het geschreven recht gedekt zijn —
de moeilijkheden in ethischen zin, welke ons hier voorna-
melijk zullen voor oogen staan, worden er niet door opge-
loest. Overigens zou over het huidige trustee-wezen meer
gezegd moeten worden dan het bestek van dit artikel toel-
laat; ik laat het daarom verder rusten.

blijf in de eigen omgeving is toch verre te ver-
kiezen.

f) Ten slotte zou volgens sommigen de abortus
provocatus door dezen maatregel afnemen.

Ziedaar de gronden, waarop de moderne voor-
standers van rasverbetering de sterilisatie van
minderwaardigen verdedigen. Zoowel nu tegen dit
negatieve doel der eugenetica, het voorkómen van
minderwaardige progenituur, als tegen het middel,
de sterilisatie, hetzij deze vrijwillig geschiedt, hetzij
gedwongen door de Overheid, zijn vele bezwaren
aan te voeren. Met de bespreking van deze be-
zwaren willen wij deze artikelenreeks over het
zoo uitermate belangrijke en interessante vraag-
stuk der sterilisatie besluiten.

A. C. D.

UIT HET POLITIEKE EN SOCIALE LEVEN

„Terug uit de Sovjet-Unie”.

II.

We hebben den vorigen keer gezien, dat op het
oordeel van André Gide over Rusland, aesthe-
tische aandoeningen een zeer grooten invloed ge-
had hebben. En daarom alleen al moeten we met
dezen schrijver op onze hoede zijn. Wanneer de
omgeving, welke hem nu grauwig en eentonig voor-
komt, kleur krijgt en sfeer, zal zijn meening om-
trent haar zich radicaal wijzigen, en wordt de
gedesillusioneerde bezoeker van thans een enthousi-
ast bewonderaar. Wanneer het aangezicht der
wereld opklaart, verandert zijn stemming geheel,
en daarmee de inhoud van zijn getuigenis.

Op een mooien zomerdag ziet hij de Russische
hoofdstad: „Bijna iedereen is in het wit. Ze lijken
allemaal op elkaar. Nergens is het resultaat der
sociale nivelleering zoo duidelijk waarneembaar,
als in de straten van Moskou: een klassenloze
samenleving, waarvan ieder lid dezelfde behoeften
schijnt te hebben. Een buitengewone uniformi-
teit heerscht er... en daardoor kan iedereen
blij zijn en vroolijk kijken... Op het eerste gezicht
lijkt het alsof het individu hier geheel in de
massa opgaat...”

In die menigte dompel ik mij onder; ik neem
een bad in de menschheid.”

Dat is echt communistisch lyrisme: het ideaal
van de eenheid en gelijkheid van alle menschen is
voor Gide's aanschouwend oog een heerlijke
werkelijkheid.

De ontzuuchtering volgt echter weldra. Tezamen
met de menschenmenigte, welke voor een maga-
zijn wacht, om binnengelaten te worden, betreedt
de toerist de verkoopruimten. En daar krijgt hij
shok op shok. Want: „De waren zijn er, op
een enkele uitzondering na, afschuwelijk. Men zou
zelfs haast gelooven, dat de stoffen, de voorwer-
pen enz... zich zoo onaantrekkelijk mogelijk
voordoen, om de begeerten te matigen... Ik zou
wel eenige souvenirs voor mijn vrienden hebben
willen meenemen, maar alles is zoo bar leelijk.”

Het zonnige beeld van de menschenmenigte in
Moskou's straten verdwijnt snel. De schijnbaar

het gewone verkeer tusschen elken schuldenaar
en schuldeischer; een kerk- of schoolbestuur heeft
dan elken obligatiehouder als schuldeischer te
erkennen en deze obligatiehouder kan zijn rechte
als schuldeischer doen gelden onafhankelijk
van hetgeen de andere obligatiehouders mochten
doen. Elk verzoek om te mogen afwijken van de
gestelde voorwaarden en dus ook een verzoek om
renteverlaging moet worden gericht tot elken obli-
gatiehouder individueel³⁾; deze heeft een indivi-
duel recht om dat verzoek wel of niet in te
willigen. Hij ontleent dat recht aan de voorwaar-
den, die indertijd bij de uitgifte der obligatie-
leening zijn gesteld. Het is bekend genoeg, dat dit
geschiedt in den vorm van het opnemen van enkele
voorwaarden in het prospectus, waarin een kerke-
raad of schoolbestuur het publiek uitnodigt om
op die voorwaarden in te tekenen op de geld-
leening. Ieder die onder verwijzing naar zulk een
prospectus zijn inschrijving doet, bindt daarmee
zichzelf om niets meer te eischen dan in het pros-
pectus staat. Maar omgekeerd is ook de geld-
leennende kerk of schoolvereniging gebonden om
getrouwelijk na te leven al hetgeen in het pros-
pectus is verklaard: Geen van beide partijen heeft
de bevoegdheid om eigenmachtig in die voorwaar-
den verandering te brengen.

Nu heb ik niet veel woorden noodig om te ver-
klaren, dat elke schuldeischer goed doet zoo vol-
ledig als het hem mogelijk is rekening te houden
met zich wijzigende omstandigheden. Deze tijd,
die zoo snelle en zoo diep ingrijpende evoluties
gaf, heeft meer dan eens en meer dan ooit ge-
toond hoe noodzakelijk het is, dat men zijn rechten
niet handhaaft tot het bittere einde toe, maar dat
een willig oor wordt verleend aan billijke voor-
stellen en verzoeken van den schuldenaar. Wan-

3) Over de z.g. schuldbrieven-wet van 31 Mei 1934, Stbl.
No. 279, wil ik, in dit verband, liever niet spreken.

zoo mooie figuur van enkele oogenblikken terug
doet zich nu als een agglomeraat van kleur- en
vormloze stukken voor, zonder leven, zonder
ziel. De exposities in de staatsmagazijnen, en de
onpersoonlijke reacties van het koopgrage publiek,
geven aan Gide een totaal anderen indruk van
den geest, die de menschen „tot één geheel samen-
voegde”. Alle heerlijkheid is weg. Dit „bad in de
menschheid”, en de adem welke van haar uit-
ging, is den badgast slecht gekomen. Als hij zich
weer op straat bevindt, treft het hem opeens, dat
de Moskovische bevolking zoo buitengewoon
indolent is.

Merkt ge het verschil? Het licht is snel ver-
duisterd, het gelaat der dingen heeft nu een veel
somerder expressie. De „onbezorgde” wande-
laars in Moskou's straten, die ons zooeven als
vroolijke genietters van de „eenheid en eenvormig-
heid” der menschheid voorgesteld werden, heeten
nu traag van geest en lui van handen, ongenegen
tot eenig werk, vragende als het ware om een
knoet, teneinde hen aan te drijven. Die „knoet”
heet tegenwoordig het „stachanovisme”, een
stelsel, dat „in een land, waar de arbeiders
inderdaad werken, geheel overbodig zou zijn”,
maar dat in de Sovjet-Unie, met haar „zeer pas-
sieve bevolking”, niet gemist kan worden; het
„natuurlijke rendement” van den Rus is, zegt de
auteur, „veel te gering”.

Gide heeft die traagheid vooral bij zijn be-
zoek aan den winkel ervaren. Hij merkte, „dat
het publiek absoluut geen smaak bezat”. Dat
opende hem de oogen. Afwezigheid van persoon-
lijken smaak is voor dezen artist wel het bewijs
eener zeer groote indolentie. De menschen zijn tot
geen enkele individueele actie bekwaam, noch bij
het waarnemen, noch bij het verwerken, zeker
niet bij het handelen. Van hen kan men geen
„scheppende prestaties” verwachten.

Zeker, Gide heeft allerlei verontschuldigen.
Als de hoeveelheid goederen onvoldoende of nau-
welijks toereikend is, — en „gedurende langen tijd
was dat het geval” — vragen de klanten niet naar
de kwaliteit. Zij nemen wat zij krijgen kunnen, en
zijn al blij iets te hebben. Maar dat excuus laat
hem bij dieper nadenken toch onbevredigd. Hij
zoekt de schuld bij den staat, die „tegelijk fabri-
kant, koper en verkooper is”, die „geen mede-
dingers heeft en zich daarom weinig om de kwa-
liteit bekommert”. Maar ook deze verklaring is
volgens hem al te goedkoop. De nivelleeringsgeest,
welke langen tijd overheerscht heeft, en „elke uiting
van volkskunst onderdrukt”, is de eigenlijke hoofd-
schuldige. Deze geest doodde alle persoonlijke leven
en beroofde de menschen van hun individualiteit.
Zoo weinig zelfstandigheid heeft de Rus overge-
houden, dat hij „van de eene persoon in een
andere zou kunnen overgaan, zonder het te be-
merken”.

Voor den Marxist is het „opgaan in de massa”
een belangrijke phase in de „ontwikkeling der
menschheid”. Hij haat de verscheidenheid, en be-
mint de gelijkvormigheid. Gide moet echter er-
kennen, dat de berooving van de persoonlijkheid
allermint een vooruitgang is.

Neen, een vooruitgang is zij zeker niet!
Gods heilige ordeningen worden vertreden, Zijn

neer dan die schuldenaar in dit geval is een kerk
of een schoolvereniging, wier moeilijkheden be-
kend genoeg zijn, dan zal, op dit terrein nog meer
dan elders, elke schuldeischer goed doen zich met
den meesten ernst af te vragen of hij niet zal
meewerken tot al zulke maatregelen, welke het
budget van een kerk of schoolvereniging kunnen
verlichten. Op een harteloos handhaven van zijn
„rechten” zal niemand zegen kunnen verwachten.

Maar nu ook omgekeerd: hoe moeilijk het ook
mag zijn voor allerlei schuldenaren om de eigen
huishouding-rekening tot een sluitend geheel te
maken, het past toch ook alweer niet om harte-
loos te oordeelen over en te veroordeelen een
schuldeischer, die meent niet in het gedane ver-
zoek te moeten treden. Men kan toch niet altijd
beoordeelen onder welke omstandigheden elke in-
dividueele schuldeischer leeft. Onder hen kunnen
er toch ook zeer wel velen zijn, die zelf ook onder
grote moeilijkheden gebukt gaan, zoodat ook zij,
niet dan met de allergrootste moeilijkheden zich
allerlei inkomsten zien ontvallen. Het gaat niet
aan om te verlangen, dat ieder te allen tijde en
op elke plaats zich de consequenties van de ver-
anderende tijdsomstandigheden laat welgevallen.
Dit klemt te meer, wanneer men in rekening brengt,
dat slechts uiterst zelden wordt waargenomen, dat
een debiteur in de omstandigheden waarin een
schuldeischer verkeert, aanleiding vindt zijn eigen
offers te vergrooten. Toen in de achter ons lig-
gende decennia de rentestandaard algemeen om-
hoog ging, heeft vrijwel geen enkel lichaam het
besluit genomen om den rentevoet van de vroeger
aangegane geldleeningen te verhoogen. Men moet
zijn oogen wagenwijd open zetten óók voor deze
keerzijde der medaille.

Maar wat zien wij nu gebeuren? In de mij ter
kennis gebrachte gevallen en hoogstwaarschijnlijk
is dat ook de situatie achter het boven gegeven
citaat, heeft een bestuurscollege van een groot